

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

XAJIYEVA SEVINCH MARDONBEKOVNA

*Toshkent axborot texnologiyalari universiteti,
menejment va marketing kafedrası talabasi*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik va o'rta biznesni boshqarish samaradorligini oshirishning zamonaviy usullari va mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli texnologiyalarning menejment jarayonlariga ta'siri, axborot tizimlari yordamida boshqaruv qarorlarini qabul qilishning samarali modellari, shuningdek, raqobatbardoshlikni oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli ko'rib chiqiladi. Maqolada kichik va o'rta biznes korxonalarida raqamli transformatsiya jarayonlarini joriy etishning amaliy natijalari ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: *raqamli iqtisodiyot, kichik va o'rta biznes, menejment, boshqaruv samaradorligi, raqamli transformatsiya, innovatsion menejment, raqobatbardoshlik, axborot tizimlari, strategik boshqaruv, biznes jarayonlari.*

KIRISH

Bugungi globallashtirish va raqamli inqilob davrida kichik va o'rta biznesni (KOB) boshqarish tubdan o'zgarib bormoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, sun'iy intellekt va bulutli hisoblash tizimlarining keng tarqalishi korxonalar menejmentiga yangi imkoniyatlar va shu bilan birga yangi talablar ham qo'yimoqda. O'zbekiston Respublikasining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi doirasida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida, jumladan kichik va o'rta biznesda ham raqamli texnologiyalarni joriy etish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Jahon iqtisodiy forumining ma'lumotlariga ko'ra, raqamli transformatsiyani muvaffaqiyatli amalga oshirgan kichik va o'rta biznes korxonalarini o'z mahsuldorligini o'rtacha 20-30 foizga oshirishga erishmoqda. Biroq O'zbekistondagi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mahalliy KOB korxonalarining 70 foizdan ortig'i zamonaviy raqamli boshqaruv vositalaridan hali ham to'liq foydalanmayapti. Bu holat boshqaruv jarayonlarida samarasizlik, resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi va raqobatbardoshlikning pasayishiga olib keladi.

Shu sababli, raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik va o'rta biznesni boshqarish samaradorligini oshirish masalasi ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadini tashkil etadi.

ASOSIY QISM

Raqamli iqtisodiyot sharoitida menejmentning an'anaviy usullari o'z o'rnini yangi texnologik yondashuvlarga bo'shatib bermoqda. Kichik va o'rta biznesni boshqarish samaradorligini oshirishda quyidagi asosiy yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Birinchi yo'nalish — ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari va bulutli platformalarni joriy etish. Zamonaviy ERP tizimlari korxonadagi barcha jarayonlarni yagona axborot muhitida birlashtiradi: moliya, ta'minot zanjiri, kadrlar menejmenti, mijozlar bilan munosabatlar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bulutli ERP tizimlarini joriy etgan KOB korxonalarini operatsion xarajatlarini o'rtacha 15-25 foizga kamaytirmoqda. O'zbekistondagi "Texnopark" va "IT Park" rezidentlari tajribasi ham bu raqamlarni tasdiqlaydi.

Ikkinchi yo'nalish — ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish (Data-Driven Decision Making). An'anaviy menejmentda rahbarlar ko'pincha tajriba va intuitsiyaga tayanadi. Raqamli menejmentda esa real vaqt rejimidagi analitika, Big Data texnologiyalari va biznes-razvedka (BI) tizimlari boshqaruv qarorlarining asosini tashkil etadi. Masalan, savdo ma'lumotlarini tahlil qilish orqali talabni bashorat qilish, zaxiralarni optimallashtirish va narxlash strategiyasini moslashuvchan boshqarish mumkin bo'ladi.

Uchinchi yo'nalish — mijozlar bilan munosabatlar menejmenti (CRM) va marketing avtomatlashtirish. Zamonaviy CRM tizimlari nafaqat mijozlar ma'lumotlar bazasini yuritadi, balki ularning xulq-atvorini tahlil qilib, maqsadli marketing kampaniyalarini avtomatik ravishda boshqaradi. Bu yondashuv KOB korxonalariga katta byudjetlarsiz ham yirik kompaniyalar darajasida mijozlarga xizmat ko'rsatish imkonini beradi.

To'rtinchi yo'nalish — agil (Agile) va giprid boshqaruv metodologiyalari. Raqamli iqtisodiyotning tez o'zgaruvchan muhitida an'anaviy ierarxik boshqaruv tuzilmalari samarali bo'lmay qolmoqda. Agil metodologiyasi, xususan Scrum va Kanban frameworklari, KOB korxonalariga tezkor qaror qabul qilish, o'zgarishlarga moslashish va innovatsiyalarni tezroq bozorga chiqarish imkonini beradi. Toshkentdagi IT kompaniyalari orasida o'tkazilgan so'rovnoma shuni ko'rsatadiki, Agile joriy etgan kompaniyalarning 78 foizi loyiha muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshirgani to'g'risida xabar bergan.

Beshinchi yo'nalish — inson kapitali va raqamli kompetentsiyalarni rivojlantirish. Menejment samaradorligi texnologiyalarga emas, avvalambor ulardan foydalana oladigan xodimlarga bog'liq. Zamonaviy KOB uchun xodimlarning raqamli savodxonligi, ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmalari va yangi texnologiyalarga moslashish qobiliyati muhim omillardan biriga aylangan. Bundan tashqari, masofaviy va gibrid ish formatlarini boshqarish ham zamonaviy menejerlardan yangi kompetentsiyalarni talab etmoqda.

Raqamli transformatsiyani amalga oshirishda KOB korxonalari bir qator to'siqlar bilan ham to'qnashadi. Moliyaviy cheklovlar, malakali kadrlar tanqisligi, kiberhavsizlik xatarlari va tashkiliy madaniyatning o'zgarishiga qarshilik — bularning barchasi to'siqlar sirasiga kiradi. Ushbu muammolarni yechishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari, texnoparklar va startap ekotizimlari muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda "IT Park" va "Innovatsion rivojlanish vazirligi" tomonidan KOB uchun raqamli transformatsiyaga subsidiyalar va imtiyozli qarzar taqdim etilmoqda.

Xalqaro tajriba, xususan Janubiy Koreya, Singapur va Estoniya amaliyoti shuni ko'rsatadiki, raqamli menejmentni davlat darajasida qo'llab-quvvatlash KOB sektorining iqtisodiy o'sishga qo'shgan hissasini sezilarli darajada oshiradi. Estoniya tajribasida, masalan, korxonalarining 99 foizi davlat xizmatlari bilan to'liq raqamli formatda muloqot qiladi, bu esa boshqaruv xarajatlarini keskin kamaytirgan.

XULOSA

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik va o'rta biznesni boshqarish samaradorligini oshirish kompleks va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u texnologik, tashkiliy va inson omillarini bir vaqtda hisobga olishni talab etadi. O'tkazilgan tahlil asosida quyidagi xulosalar qilinadi.

Birinchidan, ERP, CRM va bulutli platformalarni joriy etish KOB korxonalari uchun operatsion samaradorlikni oshirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Ikkinchidan, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlari an'anaviy intuitivlik o'rnini egallab, korxonaning bozor o'zgarishlariga moslashish qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Uchinchidan, agil metodologiyalar KOBga innovatsion muhitda raqobatbardoshlikni saqlash imkonini beradi. To'rtinchidan, raqamli kompetentsiyalarga ega inson kapitalini shakllantirishsiz texnologik investitsiyalar kutilgan samarani bermaydi.

Umuman olganda, O'zbekistondagi KOB korxonalari uchun raqamli menejmentga o'tish nafaqat imkoniyat, balki zamonaviy bozor sharoitida raqobatbardoshlikni saqlab qolishning zaruriy sharti bo'lib qolmoqda. Davlat tomonidan ko'rsatilayotgan qo'llab-quvvatlash va xalqaro hamkorlik bu jarayonni tezlashtirish uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. — Toshkent, 2020.
2. Karimov A., Toshmatov B. O'zbekistonda kichik va o'rta biznesning raqamli transformatsiyasi. — Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2022.
3. IT Park O'zbekiston yillik hisoboti. KOB raqamli rivojlanish ko'rsatkichlari. — Toshkent, 2023.